

TREMATODLAR VA TREMATODOZ KASALLIGI

Vohidov Habibullo Xomidjon o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti assistenti

Akbarov Davronbek Qaxramonjon o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14752367>

Annotatsiya: Baliq trematodalari tabiiy suv havzalarida va hovuz xo'jaliklarida keng tarqalgan. Ular lichinkalar va kamroq tez-tez trematoda sinfining kattalar (sanguinekoloz) gelmintlari tomonidan qo'zg'atiladi. Baliq trematodalari murakkab rivojlanish sikliga ega biogelmintlardir. Morfologik jihatdan ular sinf uchun tipik tuzilishga ega: barg shaklidagi, yassi shakli, kattaligi 1 dan 20-30 mm gacha, so'rg'ichlar, ovqat hazm qilish, chiqarish, asab va jinsiy tizimlarni o'z ichiga oladi. Baliqlar orasida diplostomoz va post-diplostomoz eng ko'p uchraydi, sanguinekoloz va boshqa trematodlar kamroq uchraydi. Quyidagi maqolada trematoda va trematodoz kasalligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: trematodlar, kelib chiqishi, hayotiy faoliyati, ko'payish sikli, Baliqlarning diplostomiasi, trematodoz kasalligi, qo'zg'atuvchilari.

Kirish

Trematodlar-odam va hayvonlarda uchraydigan gijja kasalligi; gelmintlar orqali trematodalar qo'zg'atadi. Qo'zg'atuvchilar odamning jigari, me'da osti bezi, ichagi, o'pkasi, qonida parazitlik qiladi va shu a'zolar faoliyatini buzadi. Gijjalar odam va hayvon (asosiy xo'jayin) organizmiga suv orqali o'tadi. Boshqa xil trematodalarning (opistorxoz, klonorxoz, metagonimoz, nanofietoz va boshqalar) lichinkalari oraliq xo'jayindan tashqari, baliq, qisqichbaqa, chumoli va hokazo qo'shimcha xo'jayinlar organizmida ham yetiladi. Sog'lom kishilarga esa bu gijjalar lichinkasi xom taomlar yoki yangi tuzlangan baliq va qisqichbaqa orqali o'tadi. Kasalikda bemor yoki hayvon isitmalaydi, ishtahasi yo'qolib, ko'ngli ayniydi, qusadi, jig'ildoni qaynaydi, qorni sanchib og'ib, qabziyat ro'y beradi yoki ichi ketadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

So'rg'ichlilar (Trematoda) sinfi vakilari trematodozlarni keltirib chiqaradi. So'rg'ichlilar sinfiga 400 dan ortiq tur kiradi. Xamma vakillari umurtqali va umurtqasiz xayvonlarning ichki organlarida parazit yashaydi. Tanasining shakli kiprikli chuvalchanlarga o'xshash bargsimon, lekin tanasi sirtida kipriklar bo'lmaydi. So'rg'ichlilarning teri-muskul qopchasi ham kiprikli chuvalchaglarnikiga o'xshaydi, lekin trematodalar, shu jumladan, jigar qurtining tanasi ham tegument deb ataluvchi sitoplazmatik po'st bilan qoplangan. Bu ikki, ya'ni yadrosiz tashqi va yadroga ega bo'lgan ichki qavatdan iborat. Tegumentning tashqi va ichki qavatini plazmatik membrana orqali ajralib turadi. Membrana ostidagi sitoplazmada bir necha mayda vakuolalar, shuningdek mitoxondriyalar va ko'tikuladan iborat kichik tukchalar mavjuddir. Tegument tashqi qavatining ostki tomoni bazal membrana bilan qoplangan, uning mayda teshikchalari orqali sitoplazmatik ipchalar o'tib, tegumentning ikkala qavatini bir-biri bilan tutashtirib turadi.

Muhokama

Ovqat hazm qilish sistemasi tananing oldingi qismidagi so'rg'ichining o'rtasida joylashgan og'iz teshigidan boshlanadi. Og'izdan keyin tomoq oldi bo'shlig'i va muskullik tomoq joylashadi. So'rg'ich tomoq oldi bo'shlig'i va tomoq bular hammasi birgalikda ovqat so'ruvchi apparatni hosil qiladi. Endodermadan rivojlangan o'rta ichak ikkita asosiy

shoxchaga bo'linadi, ular esa bir necha yon ko'r o'simtalar hosil qiladi. Anal teshigi yo'q, ovqat qoldiqlari og'iz teshigi orqali chiqadi. Ayiruv organlari protonefridiy tarzida tuzilgan. Tananing o'rta qismida toq ayiruv naychasi bo'lib, unga bir necha mayda yig'uvchi naychalar kelib qo'shiladi. Asosiy ayiruv naychasi tananing orqa uchidan tashqariga ochiladi. Qon aylanish va nafas olish organlar sistemasi rivojlanmagan. Nerv sistemasi kiprikli chuvalchanglarga nisbatan sust rivojlangan. Xalqum oldi nerv tugunidan og'iz so'rg'ichiga va tananing orqa uchiga qarab uch juft (qorin, elka va yon) bo'ylama nerv tolalari tarqalgan. Bu nerv tolalari o'zaro komissuralar bilan bog'langandir. Ko'pchilik so'rg'ichlilar germafroditdir. So'rg'ichlilarning ko'pchiligida, shu jumladan, jigar qurtida ham ootip bo'lmaydi. Bunday holatda ootip vazifasini bajaruvchi tuxumdonning oxirgi uchidagi kengaygan qismiga sariqdonlarning chiqarish naychasi kelib qo'shiladi. Tuxumdonning bu qismini ustki tomondan ko'plab turgan bir hujayrali mayda bezlar esa Melis tanachasini hosil qiladi. Urug'langan tuxumlar shu yerda sariq moddaga o'raladi va po'st bilan qoplanadi. Tuxumdonning shu qismida juda ko'p bo'ralgan organ-bachadon boshlanadi. U qorin so'rg'ichi oldida ingichkalashib borib jinsiy kloakaga ochiladi. Jigar qurtlari qo'shilishi paytida bachadon orqali spermatozoidlar o'tadi, demak u yaqin vazifasini ham bajaradi. Yetilgan jigar qurtida urug'langan tuxumlar bachadonda saqlanadi va dastlabki rivojlanish davrini shu yerda o'tkazadi. Erkaklik organlar sistemasi juda ko'p mayda shoxchalar hosil qiladigan va jigar qurti tanasining markaziy qismida joylashgan juft urug'dondan iborat. Har bir urug'dondan chiqqan urug' yo'llari qorin so'rg'ichiga yaqin joyda o'zaro qo'shilib, urug' pufagini hosil qilib, keyin ingichka urug' chiqarish naychasiga aylanadi. U esa qo'shilish organi sirrusga ochiladi. Sirrus odatda sirrus xaltasining ichida joylashgan, u faqat qo'shilish vaqtidagina tashqariga buralib chiqadi.

Natija

Baliqlar gelmintozlarini yuqorida gapirganimizdek parazit chuvalchanglar keltirib chiqaradi. Baliq trematodozlariga, so'rg'ichlilar keltirib chiqaradigan kasalliklar kiradi, ya'ni diplostomoz, opistarxoz, kariofillez, va boshqalar kiradi.

Diplostomoz (Diplostomidae Poirier) oilasiga mansub trematodalardan kelib chiqadi. Trematodning tarqalish manbai zararlangan qushlar, bosqinchilik ombori gastropodlardir. Qo'zg'atuvchining tarqalishida katta ro'lni baliq yeyuvchi qushlar o'ynaydi, ular kundalik va mavsumiy migratsiya paytida patogenni uzoq masofalarga olib o'tishlari mumkin.

Opistarxoz gijja kasalliklari guruhiga mansub tabiiy o'choqli biogelmintozdir. Kasallik surunkali kechadi va asosan, jigar, me'da osti bezi hamda o't pufagi zararlanadi. Trematodalar guruhiga mansub 2 xil opistorxozlar qo'zg'atadi. Odam va hayvonlarda uchraydi. Mushuk, it, cho'chqa va odam parazitlarni tashuvchi manba bo'lishi mumkin. Gijja tuxumlari najas bilan tashqariga chiqib, suvga va u orqali chig'anoqlar organizmiga tushadi. Oradan 2—10 oy o'tgach lichinkalar paydo bo'lib, ikkinchi oraliq xo'jayin — baliqlarga, ulardan odam yoki hayvonlar organizmiga o'tadi va 2 yilgacha yashaydi.

Karyofillyoz - erkin yashovchi va akvarium baliqlarining invaziv kasalligi bo'lib, ichaklarida Cestoidea sinfining (Caryophyllaeidae) oilasiga mansub chinnigullar o'simliklarida parazitlik qiladi. Karyofillyoz qo'zg'atuvchisi bir necha turdagi tasmasimon chuvalchanglardir. Parazitning tanasi oq, bo'linmagan; Uzunligi 15-25 mm, kengligi 1,0-1,5 mm. Gelmintning bosh qismi chinnigullar guliga o'xshash festonlar shaklida kengaytirilgan, shuning uchun uning umumiy nomi – chinnigullar karyofillyozi deb ham ataladi.

Bunday ko'rinishdagi kasaliklar baliqlar uchun juda xavfli xisoblanadi. Kasaliklar baliqlarning o'sishiga ta'sir etib xatto o'lim xolatiga olib keladi.

Xulosa

Baliqlarda diplostomozni yo'q qilishning asosiy maqsadi mollyuskalarni fizik, kimyoviy yoki biologik usullar bilan yo'q qilish orqali patogenning rivojlanish zanjirini buzishdir. Qisqichbaqasimonlarni yo'q qilishning jismoniy usullari suv havzalarini to'kish va muzlatishdan iborat. Ehtiyotkorlik bilan, kasalikni davolash uchun ba'zi kimyoviy moddalar ham ishlatilishi mumkin: mis sulfat - 5 mg / l; oqartiruvchi - 3-5 ts / ga; 5,4-diklorsalitsilanilid - 1:500 000 ishlov berilgandan so'ng hovuz yuviladi va toza suv bilan to'ldiriladi. Bunday hovuzga baliq 12-15 kundan keyin tashlanishi mumkin. O'rdaklar va qora sazan qisqichbaqasimonlar bilan oziqlanadi. Shuning uchun, kuzda, baliq ovlashdan so'ng, suv qushlari suv havzalariga ruxsat etiladi. Janub rayonlarida suv havzalariga qora sazan tashlanib, suvda suzuvchi qushlar yetishtiriladi. Mollyuskalar sonini kamaytirish uchun hovuzlar qattiq o'simliklardan tozalanadi va suv ta'minoti kanallarida nozik to'rlil to'siq panjaralari o'rnatiladi.

References:

1. Haqberiyev P.S. "Umumiy Ixtiologiya" Toshkent "Iqtisod-Moliya" 2013;
2. Xolmirzayev D. , Shohimardonov D.R. "Baliqchilik asoslari" Toshkent "Ilm-Ziyo" 2016;
3. Sheref Korkmaz "Sazan Biyolojisi ve Yetishtirme Teknikleri" Ankara 2010 .
4. Абдурахимов , А., Зуфикаров , Д., Асқарова , М., Саидов , М. and Юлдашев, Д. 2023. ПРАВИЛЬНЫЙ РАСЧЕТ ПОТРЕБНОСТИ В КОРМАХ ОСНОВА ПРОДУКТИВНОСТИ ЛАКТИРУЮЩИХ КОРОВ. Models and methods in modern science. 2, 6 (May 2023), 23–26.
5. Собиров, И. ., Абдурахимов, А., & Юсупов, А. (2023). ЛОСОСЬСИМОН БАЛИҚЛАРНИНГ АЭРОМОНОЗ (ЁКИ ФУРУНКУЛЕЗ) ИНФЕКЦИОН КАСАЛЛИГИ. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 3(4 Part 2), 125–129. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/EJMNS/article/view/13571>
6. Собиров, И. ., & Абдурахимов, А. . (2023). БАЛИҚЛАРДА ПАРАЗИТАР ЗАМБУРУҒЛАР (МИКОЗ) ТОМОНИДАН КЕЛТИРИБ ЧИҚАРИЛАДИГАН КАСАЛЛИКЛАР. Евразийский журнал академических исследований, 3(5 Part 4), 297–300. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/16115>